

*В.М. Васильченко, кандидат філологічних наук
(Національний авіаційний університет, Україна)*

Громадянська медіадипломатія в реаліях сучасності

Охарактеризовано громадянську медіадипломатію як відгалуження громадянської журналістики, зроблено спробу наукової інституціоналізації нового напрямку масмедійної діяльності, на прикладі популярних ютуб-каналів наведено її параметризацію.

Трансформація багатьох сфер життя сучасного соціуму, що відбувається нині швидкими темпами, багато в чому детермінована підвищенням рівня його технологізації. Особливо швидко розвиваються комунікаційні технології, що призводить до відмирання старих форм комунікації і появи нових. У ці процеси залучаються як масмедійна сфера, так і сфера міжнародних відносин. У контексті цього наукове середовище має демонструвати відповідну оперативність і звертати увагу на появу нових концептів, що можуть успішно ставати об'єктами для актуальних розробок. З огляду на це: *мета публікації* – розпочати наукове опрацювання процесу формування громадянської медіадипломатії.

Для розуміння ідеї виділення такого поняття, як «громадянська медіадипломатія», варто звернутися до концепту громадянської журналістики. Громадянська журналістика набирає усе більшого розмаху, адже практично у кожної людини є смартфон, що дає змогу записувати аудіо-відео, на ньому є мобільний інтернет і встановлені соцмережі. Такі можливості створюють передумови для виготовлення будь-якого контенту та оперативного його поширення на значну аудиторію. Це дає змогу широкому колу осіб (за бажанням) брати непрофесійну участь в інформаційній діяльності. Такий різновид інформаційної діяльності й називають «громадянська журналістика». Однак в науковому інфопросторі наявні «розбіжності щодо кола осіб, які підпадають під це поняття. Більшість експертів погоджується, що під громадянську журналістику підпадає поширення інформації про факти і події, що трапилися, і мають суспільний інтерес. При цьому під громадянську журналістику не підпадає політична діяльність, поширення філософських поглядів, навчальна, консультативна та інша подібна діяльність, яка хоч і передбачає поширення інформації, проте така інформація не несе новинного характеру. Часом громадянська журналістика подається як альтернатива звичайній журналістиці, ба більше – протиставляється їй» [9]. Як бачимо, поняття «громадянська журналістика» часто звужують до «новинності». На думку медіаексперта, викладача Школи журналістики УКУ Отара Довженка, між професійним журналістом і громадським медіаактивістом у плані технічної реалізації різниці може й не бути, проте справді важливим критерієм лишається їхня відповідальність. «Відповідальність – це найдражливіше питання. Громадянський журналіст нікому нічого не винен. Він може писати, може не писати, може стрімити, може не стрімити... Межа між блогінгом і

журналістикою лежить там, де людина перестає робити для себе, а робить для аудиторії. Починає орієнтуватися на потреби аудиторії і бути зобов'язаною робити щось, що від неї чекає аудиторія» [11].

Інтернет дав змогу швидко шукати інформацію, зробив її доступною. Водночас користування ним, як уже згадувалося, відкриває широкі можливості створювати контент та оперативно поширювати його. На роботу в інтернеті перейшли традиційні медіа, паралельно з'явилися незалежні від них нові інформаційні ресурси, створені найчастіше не пов'язаними з професійною журналістикою користувачами мережі. Оскільки нові медіа (а це «новий формат існування засобів масової інформації, постійно доступних на цифрових пристроях, у яких відбувається активна участь користувачів у створенні та розповсюдженні контенту» [3]) характеризуються незалежністю, близькістю до реципієнтів, у них немає редакційного контролю чи тиску власника (усе це є в традиційних медіа), вони отримали значну аудиторію, яка має змогу вільно вступати в обговорення нагальних тем, демонструвати свою позицію. У цих активних процесах мережевої інформаційної діяльності беруть участь як журналісти-професіонали поза своїми офіційними ЗМІ, так і звичайні користувачі, яких називають «громадянські журналісти». Нові умови сучасного життя відкривають можливість громадянській журналістиці бути серйозним інформаційним ресурсом, що дає змогу реалізовувати право громадян на інформацію, закріплене на конституційному рівні. Однак на сучасному етапі проблематика, що стосується місця й ролі громадянської журналістики в інформаційному просторі України, й далі дискутується у відповідному науковому середовищі. Концепт «громадянська журналістика» досліджується представниками таких наукових напрямів, як соціальні комунікації, соціологія, політологія, юриспруденція тощо. Згадана кросдисциплінарність детермінована значною мірою, з одного боку, впливом громадянської журналістики, здійснюваним на формування суспільної думки, а з іншого – її багатоаспектним характером, адже в ній бачать і засіб спілкування, і публічний простір, у межах якого можливе обговорення суспільно значущих проблем, й інструментарій впливу на соціум загалом та його окремі інститути зокрема [4, с. 45-46].

Керівник команди YouTube в Україні, Росії та Італії Анна Граділь про громадянську журналістику зауважує: «Відеоблогери на рівні з відомими телеканалами: тепер блоги конкурують із медіа за титул об'єктивного каналу інформації. Блогерам довіряють, тому що вони відверті та у них немає редакторів... Я дивлюся дуже багато міжнародного та новинного контенту. Один з моїх улюблених каналів – це BBC News. Зараз дуже актуальна журналістика від глядачів, від тих людей, які є свідками подій, тому я часто дивлюся і таке» [7].

Водночас інтернет перетворився на засіб комунікації, який застосовує дипломатія провідних світових акторів з громадянами країн перебування, сюди ж можна додати й проведення соціопитувань та забезпечення потрібною інформацією. Своєю чергою політичні кола майстерно використовують інформаційно-комунікаційні технології для досягнення власних цілей як у

межах своїх держав, так і на міжнародній арені, а в МЗС оволодівають основами медіаграмотності та вивчають роботу в соцмережах [8, с. 13].

Отже, формування нових умов комунікації вплинуло й на характер комунікативної діяльності дипкорпусу. Трансформації, що відбуваються у сфері медіа, позначилися також на процесах, якими опікується медіадипломатія. Як відомо, *медіадипломатія* – це один із засобів зовнішньої політики, що дає змогу впливати на громадську думку інших країн через масмедійні канали [6]. Для України проблема місця медіа-дипломатії у зовнішньополітичній діяльності та продуктивного застосування цього інструменту з метою трансляції своєї політичної культури й ідеології, досить актуальна. Велика кількість держав і далі шукають найрезультативнішу модель медіадипломатії, рухаючись від захоплення цим інструментом зовнішньої політики, критично переосмислюючи його, до прагматичного застосування [2]. У контексті сказаного важливе місце займає різновид міжнародної комунікативної діяльності, який на наш погляд, з певною обережністю доречно називати «громадянська медіадипломатія». Такий варіант термінологічної номінації створено за аналогією до згаданого вже поняття «громадянська журналістика». Якщо *медіадипломатія* – це комунікативні процеси на міжнародному рівні, спрямовані на виконання дипломатичних завдань з використанням медійного інструментарію, то *громадянська медіадипломатія* – це діяльність громадянських журналістів, мета якої – виконання завдань із впливу на суспільну думку громадян іншої держави шляхом використання інструментарію нових медіа.

Часто діяльність громадянських медіадипломатів відбувається в чатрулетці. *Чатрулетка* – це анонімний безкоштовний відеочат, який дає змогу в анонімному режимі наживо знайомитися та спілкуватися через веб-камеру. На цьому сайті користувач може вступити у спілкування з випадковим незнайомим співрозмовником, запропонованим комп'ютерною програмою. Особа учасника комунікації на цій платформі лишається анонімною до того часу, поки він сам не захоче про себе щось повідомити.

Доречно зауважити, що діяльність, яку ми умовно називасмо «громадянська медіадипломатія», здійснюють ті ж учасники інтернет-комунікації, що є громадянськими журналістами. Водночас вони також є *відеоблогерами*. Такі громадянські журналісти «працюють» як на внутрішню аудиторію, так і на зовнішню. Як зауважує І. Сухорольська, «нову громадянську дипломатію України потрібно спрямувати насамперед на населення Росії та інших країн СНД» [10, с. 142]. Очевидність такої стратегії не підлягає сумніву.

Громадянськими медіадипломатами (далі – ГМ) є люди різних професій: а) військовослужбовець ЗСУ («*Алексей Петров @shaleniy_kit*» (https://www.youtube.com/@shaleniy_kit/about); б) народний депутат («*Алексей Гончаренко*» (<https://www.youtube.com/@AlexGoncharenko/about>); в) бізнесмен («*Ельдар Дніпро*» (<https://www.youtube.com/channel/UC8nm0nJhWs-WTW7iTa3igiA>); г) викладач вишу («*Vox veritatis Голос правди*» (https://www.youtube.com/@Vox_Veritatis/about); р) пенсіонер («*Казки Старого Дикобраза*» (<https://www.youtube.com/@user-ni8pt1gr3i>) та ін.

Деякі ГМ є переселенцями з Донбасу: «УКРАИНА-не-РОССИЯ» (<https://www.youtube.com/@UNR>); «Сергей Неватный» (https://www.youtube.com/channel/UCPbjvPZ23xT0_DXB0mUhAxQ) тощо.

Цікавим фактом є громадянська медіадипломатична діяльність на користь України відеоблогерів зі США: «Очаков ТВ» (<https://www.youtube.com/@OchakovTV>) (виходець із Росії), «Maestro Talks» (<https://www.youtube.com/@MaestroTalks/about>) (виходець із України) та інших.

Мета діяльності ГМ може бути зазначена в описі до каналу: «Воїн Інформаційного фронту, канал створений після 24 лютого 2022 року, коли рашисти стали багато на себе брати. Показую українським громадянам і всьому світу хто такі рашисти і чого вони варті, стримані щодня з пн по пт, робимо все що можемо там де знаходимося з тим, що маємо для якнайшвидшої перемоги України над окупантами. Канал створений за підтримки сили духу українського патріотизму та любові до своєї землі. Бандерівець, неонацист, зрадя лійка наріків і як ще там люблять називати (Великі росіяни) вільних та незалежних людей світу... новини стримі чатрулетка допомога все огляд пропаганди приниження путіна і орків все в одному місці!» («Ukrainian Survivor» (<https://www.youtube.com/@UkrainianSurvivor>).

ГМ зі зрозумілих причин звичайно використовують російську мову: «Lybid' Project» (<https://www.youtube.com/@LybidProject/about>); «Андрей Луганский БЛОГ» (<https://www.youtube.com/channel/UCWParBCQ4W46CDNaxA5IXFg>); «Андрій Поник» (<https://www.youtube.com/channel/UCgRCABi-m0haPKwH0DWyV1g>) та багато інших. Деякі ГМ практикують змішаний варіант (плюс українська): «Тарнове Поле» (<https://www.youtube.com/channel/UCSTZDMHDZ-RcdbDHhYRYPFA>); «Vira stream» (<https://www.youtube.com/@Virastream2>); «СІЧЕНЬ» (<https://www.youtube.com/channel/UCU9YeH0VvsS3XwHfII5b6bA>) та ін.

Головною темою міжнародної інтернет-комунікації аналізованого типу є обговорення стосунків між Україною та Росією: «Одесская ХУНТА» (<https://www.youtube.com/@user-lw1kk5dm8w/about>); «Хроники Сдыхающей Империи» (https://www.youtube.com/channel/UCbmvBpZj53BmtZHiGvB_dGQ); «Свята Джавеліна» (<https://www.youtube.com/c/%D0%A1%D0%B2%D1%8F%D1%82%D0%B0%D0%94%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%B5%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%B0>); «JEVELINA» (<https://www.youtube.com/@JEVELINA/about>); «Країнин» (<https://www.youtube.com/@Kraianyn>); «Ukrainian Survivor» (<https://www.youtube.com/@UkrainianSurvivor>); «Микола Рушниця» (<https://www.youtube.com/channel/UCvXpRHs1JOTf2yZorcW5hVg>) тощо.

Проте медіадипломатична діяльність може відбуватися в історичній тематиці: «Vox veritatis Голос правду»; «СІЧЕНЬ»; «MOROZENKO» (<https://www.youtube.com/channel/UCyMQ4wYIL4Vn0pTI7EPoLIg>) та ін.

Отже, швидкі трансформаційні процеси технологізаційного характеру у сфері комунікаційних технологій детермінують відмирання старих форм

комунікації і появи нових як у масмедійній галузі, так і в дипломатичній. Результатом цього є поява громадянської журналістики і – як наслідок – громадянської медіадипломатії. Часто діяльність громадянських медіадипломатів відбувається в чатрулетці. Громадянськими медіадипломатами є люди різних професій. Українські наративи також транслюють і громадяни інших країн. Найчастіше використовується російська мова (хоч можуть комбінувати). Найбільше комунікують на теми політики. Дослідження такого явища, як громадянська медіадипломатія, лише розпочинається. З огляду на тенденції у сфері комунікації та міжнародних відносин аналізована тематика має значні наукові перспективи.

Список літератури

1. Висоцький О. Ю. Публічна дипломатія: конспект лекцій. Частина I. – Дніпро: СПД «Охотнік», 2020. 56 с.
2. Габро І. В. Особливості використання засобів та інструментів медіадипломатії в зовнішній політиці Великобританії та Німеччини // *International relations*. 2017. № 15. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3124
3. Данько-Сліпцова А. Нові медіа: історія, типологія // *Український науковий журнал* 2014. №1-2. URL: <https://social-science.uu.edu.ua/article/1242>
4. Лисенко В. В. Громадянська журналістика як засіб реалізації права людини на інформацію / *Публічне право* 2020. № 3 (39) С. 45–51.
5. Ліченко А. Соціальні мережі Facebook і Twitter як інструмент медіадипломатії / Анна Ліченко // *Медіапростір*. 2014. Вип. 5. – С. 96–100.
6. Медіадипломатія // Електронна версія «Великої української енциклопедії» URL: <https://vue.gov.ua/%D0%9C%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%82%D1%96%D1%8F>
7. Набока М. Відеоблогінг як телебачення майбутнього // *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27900160.html>
8. Окладна М. Г. Роль цифрової дипломатії в сучасній зовнішній політиці держави / М. Г. Окладна, В. Ю. Стеценко // *Право та інноваційне суспільство*. 2020. №2(15). С. 13-17.
9. Сафаров А. Громадянські та професійні журналісти – співвідношення прав та можливостей // *Інститут масової інформації*. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/gromadyanski-ta-profesijni-zhurnalisty-spivvidnoshennya-prav-ta-mozhlyvostej-i42196>
10. Сухорольська І. Нова громадська дипломатія та особливості її реалізації у сучасних умовах // *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2015. Вип. 27. С. 136–143.
11. Тихонова В. Громадянський журналіст – яка зона відповідальності? // *Детектор медіа*. URL: <https://ms.detector.media/profstandarti/post/14578/2015-10-28-gromadyanskyy-zhurnalist-yaka-zona-vidpovidalnosti/>